

growing of their experience were determined. Was grounded, that the professional important individual properties and the communicative installation is the personal base of aspiration to the self-improvement.

Key words: professional development, stages of professiogenesis, aspiration to the self-improvement, professional success, professional experience, individual style of professional activity, communicative behavior.

Отримано: 25.05.2014 р.

УДК 159.98(091)

Процик Л.С., Приходько Ю.О.

ДОСЛІДЖЕННЯ МЕХАНІЗМІВ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАХИСТУ ОСОБИСТОСТІ – ІСТОРИЧНИЙ АСПЕКТ

Процик Л.С., Приходько Ю.О. Дослідження механізмів психологічного захисту особистості – історичний. Динаміка розвитку суспільства, для якого є характерними кризи та нестабільність, зумовлює необхідність вивчення механізмів психологічного захисту особистості, зокрема генезис дослідження даної проблеми, розкриття поглядів на неї представників різних психологічних шкіл. На основі аналізу психологічної літератури в статті викладено історію досліджень механізмів психологічного захисту особистості у психології. Проаналізовано стан вивчення даної проблеми на різних етапах становлення психологічної науки.

Ключові слова: механізми психологічного захисту (МПЗ), особистість, розвиток, конструктивні та деструктивні МПЗ.

Процик Л.С., Приходько Ю.А. Исследование механизмов психологической защиты личности – исторический. Динамика развития общества, для которого характерны кризисы и нестабильность, обуславливает необходимость изучения механизмов психологической защиты личности, в частности генезис исследования данной проблемы, раскрытие взглядов на нее представителей различных психологических школ. На основе анализа психологической литературы в статье изложена история исследований механизмов психологической защиты личности в психологии. Проанализировано состояние изучения данной проблемы на разных этапах становления психологической науки.

Ключевые слова: механизмы психологической защиты (МПЗ), личность, развитие, конструктивные и деструктивные МПЗ.

Постановка проблеми. Сучасна соціально-економічна і політична ситуація в країні характеризується крайньою нестабільністю, що обумовлює та провокує різке збільшення дистресових факторів у суспільстві, а значить, і соціальну та психологічну дезадаптованість особистості. Незважаючи на широкий діапазон індивідуальних відмінностей у лабільності психічних образів, постійна зміна дійсності висту-

пає як стресор тривалої дії, що виснажує запас адаптаційної енергії, що це веде до дезорганізації психіки та поведінки особистості. Збільшення числа конфліктів зовнішнього і внутрішнього плану змушує людей більш інтенсивно використовувати механізми психологічного захисту і відповідні форми захисної поведінки. Функція психологічного захисту в більшості літературних джерел розглядається як низка специфічних прийомів, які використовує особистість для того, щоб знизити рівень неприємних переживань. Проте історичний аспект дослідження даної проблеми недостатньо розкритий у психологічній літературі, що і зумовило його вивчення.

Мета статті – розкрити історичний аспект дослідження проблеми механізмів психологічного захисту в психології та розглянути погляди різних психологічних шкіл щодо неї.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Будучи механізмом здорової психіки, психологічний захист властивий всім людям. Його корисний ефект полягає в тому, що людина набуває здатність до здійснення наміченого плану дій, незважаючи на можливі труднощі. Шкідливий ефект використання МПЗ виникає у випадку, коли особистість виявляється закритою не тільки для критики, але і для самокритики, коли вона всупереч очевидним фактам перебуває у щирій впевненості, що складності в її житті виникають десь зовні, з волі інших людей. У психологічній науці особливий внесок у дослідженні проблеми механізмів психологічного захисту належить Р.М. Грановській, А.І. Захарову, М. Кляйн, Р. Лазарусу, Л. Мерфі, І.М. Нікольській, С. Романовій, Н.А. Сироті, В.А. Ташликову, С. Фрайбергу, З. Фройд, А. Фройд, В. Чумаковій та ін.

Феномен механізмів психологічного захисту має досить довгу і різноманітну історію дослідження, він відрізняється неоднозначністю трактувань та підходів до вивчення. Незважаючи на те, що багато авторів виділяють загальні аспекти теорії МПЗ, до цих пір не існує систематизованих знань про ці глибинно-особистісні властивості. Ряд авторів стверджують, що МПЗ – найбільш суперечливе питання психології, наводячи такі аргументи: відсутність загальноприйнятих визначень і класифікацій, єдиної думки з приводу їх кількості, критеріїв поділу, диференційованості на нормальні і патологічні, розуміння їх ролі у формуванні розладів особистості та невротичних симптомів [1, 2].

Поняття механізмів психологічного захисту тісно пов'язане з виникненням та розвитком психоаналітичної теорії. Вперше термін з'явився в 1894 р. у роботі З. Фрейда "Захисні нейропсихози" і був використаний в ряді подальших робіт для опису боротьби "Его" проти болючих і тривожних думок та станів. Вчений вважав, що дію захисних

механізмів спрямовано на те, щоб позбавити значущості психологічно травмуючих моментів і тим самим знешкодити їх. З. Фройд відносив механізми психологічного захисту до вторинних психологічних процесів, протиставляючи їх певною мірою первинним (уява, сновидіння, марення). З того часу ідея захисних механізмів найбільш часто і продуктивно використовується як в психотерапевтичній практиці, так і при побудові та аналізі різних теорій особистості [3].

Варто зазначити, що першу чітку класифікацію механізмів психологічного захисту запропонувала Анна Фройд – дочка і послідовниця Зиґмунда Фрейда. Вона досить однозначно визначила афекти, які включають роботу механізмів психологічного захисту – це страх і тривога. Концепція МПЗ представлена нею в роботі "Психологія Я та захисні механізми", російськомовний варіант якої побачив світ у 1993 році. Вчена вказала на три джерела тривоги. По-перше, це страх перед руйнівними і беззастережними домаганнями інстинктів несвідомого, які керуються лише принципом задоволення (страх перед Воно). По-друге, це нестерпні стани, викликані почуттям провини і сорому, що роз'їдають докорами сумління (страх Я перед Над-Я). По-третє, це страх перед вимогами реальності – страх Я перед реальністю [4].

А. Фройд, як і її знаменитий батько, вважала, що механізми психологічного захисту ґрунтуються на двох типах реакцій:

- блокування вираження імпульсів у свідомій поведінці;
- спотворення імпульсів до такої міри, щоб початкова їх інтенсивність помітно знизилася або відхилилася.

А. Фройд виокремила наступні механізми психологічного захисту особистості: витіснення, регресія, реактивне утворення, ізоляція, скасування колишнього ніколи, проєкція, інтроєкція, звернення на себе, звернення в свою протилежність, сублимація, ідеалізація, заперечення за допомогою фантазування, ідентифікація з агресором тощо.

Аналіз роботи свого батька, а також власний психоаналітичний досвід привели А. Фройд до висновку, що використання МПЗ конфлікту не знімає, страхи зберігаються і, в кінцевому рахунку, велика ймовірність появи хвороби. Вона показала, що певні набори психозахисних технік ведуть до відповідної абсолютно певної симптоматики.

Таким чином, механізми психологічного захисту, виявлені і розкриті в класичному психоаналізі, більш наближені до фізіології і глибинних аспектів психології людини. Характерно, що свого часу вони розглядалися з точки зору психіатрії, і їх розпізнання було спрямовано на роботу з психопатією. Систематичні дослідження механізмів психологічного захисту, розпочаті А. Фройд, були продовжені Е. Murphy

(1962, 1974), K. Menninger (1963), G. Vaillant (1977), R. White (1963, 1974).

Певні аспекти проблеми МПЗ широко дискутувалися в працях представників різних напрямків неортодоксального психоаналізу (А. Адлер, Е. Берн, Е. Еріксон, П. Лойстер, В. Райх, Х. Саллівен, Е. Фромм, К. Хорні та ін.). Значне місце в працях цих фахівців приділяється проблемі генезису механізмів захисту та визначальної ролі сім'ї у цьому процесі. Сім'я розуміється ними як психосоціальний посередник суспільства, покликаний за допомогою гетерономного втручання в розвиток дитини актуалізувати різні механізми захисту як засобу соціальної адаптації. Захисні механізми, за неофрейдистами, здійснюють регуляцію поведінки таким чином, що вони, крім свідомості особистості, зумовлюють весь її подальший "стиль життя" [5].

Виклад основного матеріалу. Можна виділити три відносно відокремлені підходи до розгляду даної проблеми:

1) дослідження передумов, тобто ранніх дитячо-батьківських відносин, стереотипів батьківської поведінки, реакцій дітей з урахуванням або без урахування особливостей їх темпераменту;

2) дослідження інтрапсихічних утворень, які виступають як наслідки цих відносин;

3) дослідження і типологізація особливостей характеру і поведінки підлітків та дорослих людей, іноді з посиланням на попередні аспекти проблеми, але, як правило, без конкретизації.

Деякими дослідниками робилися спроби синтезу цих підходів, основна увага, при цьому акцентувалася на одному, рідше на двох напрямках. Наприклад, у монографії А. Фройд увага зосереджена переважно на першій і другій позиціях [6]. Е. Еріксон, підкреслюючи роль соціокультурних змін умов існування індивіда у вирішенні проблем позитивної ідентифікації та адаптації, не конкретизує свої погляди на інтрапсихічних особливостях, пов'язаних з цим змінами [7]. Говорячи про визначальну роль гетерономного (тобто такого, що суперечить природному росту і розвитку) впливу батьків на дитину в актуалізації механізмів "втечі від свободи" і адаптивних характерологічних особливостей, Е. Фромм не розглядає специфіки цього впливу [8]. К. Леонгард у своїй широко відомій концепції акцентуації особистості переважно зосереджує увагу на поведінкових аспектах акцентуацій і тільки в описах деяких клінічних випадків аналізує їх набуті детермінанти [9].

У зв'язку з цим, Р. Плутчік також обмежується зауваженням про те, що "в процесі дорослішання кожен індивід стикається з великою різноманітністю ситуацій, що викликають емоційні стани, вираження

яких провокує подальші конфлікти і додаткові небезпеки. У результаті як наслідок – дитина розвиває захисні стратегії, що являють із себе непрямі шляхи переживання емоційного конфлікту і подолання його" [10, с. 254]. При цьому поза увагою автора залишаються як типи обмеження експресії, так і типи захисної поведінки.

Загальним моментом є те, що всі представники глибинної психології вважають: організм реагує на різнорівневі порушення гомеостазу як цілісна система. Наприклад, В. Райх зазначає, що захисним механізмом може бути вся структура характеру людини [11]. Це положення лежить в основі таких гіпотез як: зв'язок між ненормативним функціонуванням механізмів захисту і певною акцентуацією характеру, діагнозами, девіаціями поведінки, психосоматичними захворюваннями.

Дослідження у цій сфері здійснювали також Беллак, Хурвіч і Гедіман [12]. Вони відзначали, що в психоаналітичній літературі терміни "інтерналізація", "ідентифікація", "інтроєкція" та "інкорпорація" використовуються взаємно і непослідовно. Вайлент, в свою чергу, стверджує, нібито термін "інтелектуалізація" включає поняття "ізоляція", "раціоналізація", "ритуал", "анулювання" та "магічне мислення" [13].

У сучасній зарубіжній науковій літературі широкого поширення набули ідеї про суміжності та полярності механізмів захисту і про різного ступеня їх примітивності. Так, відповідно до Уайт [14], первинні захисні процеси – це заперечення і придушення, а вторинні – це проєкція, реактивне утворення, заміщення і інтелектуалізація. На протигагу Уайту, Фінч описує і проєкцію, і інтроєкцію як два найбільш примітивних захисних механізми, тоді як Евальт та Фарнсуорт вважають регресію дуже примітивним виглядом захисту. Вайлент дає найбільш детальну класифікацію захистів по чотирьох рівнях, відбиваючим відносні ступеня їх складності [15].

Американський психолог Т. Шибутані доводить, що не біологічний організм, а особистість оберігає себе від усвідомлення неприємних для власної гідності фактів. З накопиченням життєвого досвіду в людини формується система, що виконує роль огорожі внутрішнього світу від інформації, яка може зруйнувати її душевну рівновагу. Ця система містить вхідний контроль – цензуру і декілька форм переробки інформації, що може травмувати; ці форми дають змогу усунути або знизити травмуючий вплив. Цензура, як вартовий на посту, інспектує все, що надходить у свідомість, ретельно контролюючи кожен душевний рух у відповідь і не пропускає небезпечні травмуючі сигнали, які надходять на переробку. Роль фільтру при цьому виконують рівні самоповаги. Нейтралізуючи небезпечні для душевного світу сигнали, психологічний захист є системою стабілізації особистості [16].

Механізми психологічного захисту можуть і негативно впливати на поведінку людини, розуміння себе, оскільки спотворюють інформацію про власні наміри, бажання, реальний стан справ, віддалені й близькі наслідки поведінки. МПЗ часто є причиною того, що суб'єкт спотворює інформацію задля збереження в собі відчуття послідовності та логічності своєї поведінки, а також позитивної оцінки оточення. Загальними наслідками психологічного захисту, як зазначає Т. Шибутані, є упередженість в оцінках, ігнорування нового досвіду, патологічне бажання нав'язати свою думку. Але попри всі ці відхилення від істини, людина переконана у своїй об'єктивності й неупередженості.

Активне неприйняття психоаналізу, що мало місце протягом багатьох років у радянській та вітчизняній психології, не дозволило дослідникам внести помітний внесок у розробку проблеми психологічного захисту. У роботах 50-х – 70-х років сам термін "захист" радянські вчені ретельно уникали або підміняли термінами "психологічний бар'єр", "захисна реакція", "смысловий бар'єр", "компенсаторні механізми" тощо. Пізніше багато дослідників стали вважати, що феномен захисних механізмів може і повинен бути предметом дійсно наукового вивчення. При цьому деякі автори дистанціювалися від психоаналітичної парадигми, розглядаючи захист або в межах теорії установки (як реорганізацію системи установок), або в межах теорії діяльності (як тимчасова відмова від діяльності).

Розвивалися різні інтерпретативні підходи до функції МПЗ та пов'язані з цим класифікації. Так, наприклад, Грзеголовська розуміє під захисним механізмом "пізнавальний процес, який характеризується порушенням сприйняття або перетворення інформації у разі надоптимальної активації тривожного характеру" і виділяє 2 рівня захисту:

1) рівень "перцептивного захисту" (термін введений J. Bruner, 1948), що виявляється у видаленні прийнятною особистістю інформації зі сфери її свідомості;

2) рівень порушення переробки інформації за рахунок її перебудови (проекція, ізоляція, інтелектуалізація) і переоцінки-спотворення (раціоналізація, реактивне утворення, фантазування); тобто, переструктуризація інформації [17].

М. Джаросз намагається інтерпретувати МПЗ в рамках реагування на психологічний стрес, фрустрацію, виділяючи такі типи реакцій:

- 1) спроби усунення перешкоди;
- 2) спроби обійти перешкоду;
- 3) заміна мети, що стала недосяжною, на більш досяжну;
- 4) пряма агресія;
- 5) переміщення агресії на інший об'єкт;

- 6) регресія;
- 7) відмова (смирнення).

Ф.Б. Березін виділяє чотири типи психологічного захисту ті, що: перешкоджають усвідомлення факторів, які викликають тривогу (заперечення, витіснення); дозволяють фіксувати тривогу на певних стимулах (фіксація тривоги); знижують рівень спонукань (знецінення вихідних потреб); усувають тривогу (концептуалізація) [18].

Серед радянських дослідників помітний внесок у розробку проблеми психологічного захисту з позицій теорії установки вніс Ф.В. Бассін [19]. Він підкреслював, що головне в захисті свідомості від дезорганізуючих впливів є зниження суб'єктивної значущості травмуючого фактора. Він та інші дослідники (Б.В. Зейгарник, А.А. Налчаджян, В.К. Мягер, Е.Т. Соколова) стверджували, що психологічний захист є нормальним, повсякденно працюючим механізмом людської свідомості. На думку Бассіна, захист здатен запобігти дезорганізації поведінки людини, наступаючи не тільки при зіткненні свідомого і не-свідомого, а й у разі протиріччя між цілком усвідомлюваними установками. Вчений вважав, що основним у психологічному захисті є перебудова системи установок, спрямована на усунення надмірного емоційного напруження і запобігає дезорганізації поведінки.

Окремі дослідники (Ф.Е. Василюк, Е.І. Кіршбаум, В.С. Роттенберг, І.Д. Стойков, В.А. Ташликов та ін.) вважають психологічний захист одно-значно непродуктивним, шкідливим засобом вирішення внутрішньо-зовнішнього конфлікту. Серед вчених цього напрямку популярна ідея про те, що захисні механізми обмежують оптимальний розвиток особистості, її так звану "власну активність", "активний пошук", тенденцію до "персоналізації", "вихід на новий рівень регуляції та взаємодії з світом".

Так чи інакше значення психологічного захисту в індивідуальному розвитку і процесі соціально-психічної адаптації – питання, від якого залежить і ставлення до цього феномену в його реальних проявах.

Розглядаючи проблему опосередкування при аналізі компенсації почуття неповноцінності, Б.В. Зейгарник виділяє деструктивні і конструктивні заходи захисту. Перші пов'язуються з неусвідомленістю їх суб'єктом, а другі – з усвідомленим прийняттям і регуляцією. Б.В. Зейгарник підкреслює, що проявляючись на неусвідомлюваному рівні, механізми захисту нерідко призводять до деформації вчинків людини, порушення гармонійних зв'язків між цілями поведінки та обумовленою поведінкою ситуацією. Свідомо поставлена мета і контроль за своїми діями на шляху до її досягнення стають основними ланками опосередкованої поведінки.

Е.Т. Соколова зазначає, що психологічна зрілість особистості визначається ступенем важливості афектів від об'єктів задоволення потреби. "Контроль над широким класом афективних станів здійснюється шляхом переструктурування, ієрархізації самих цих станів відповідно до засвоених соціально заданих норм, а також за допомогою інтелектуальних стратегій (контролів), що розробляються індивідом для вирішення пізнавальних завдань в умовах потенційно руйнівного впливу афективних станів" [20, с. 210].

Переконаливими є досягнення вітчизняної науки в дослідженні нейрофізіологічної основи захисту Е.А. Костандова, що зводиться до наступного. У разі тривалого і сильного впливу на індивіда подразників, що викликають негативні емоції, утворюються тимчасові зв'язки між сенсорними елементами неокортексу, що сприймають умовні емоційні подразники, і структурами лімбічної системи, що беруть участь в організації даної негативної емоції. При повторних впливах аналогічних або суб'єктивно пов'язаних з ними подразників поріг активації відповідних структур лімбічної системи повинен значно знижуватися внаслідок пластичних змін в синапсах.

Ідея механізмів психологічного захисту використовується у психологічних теоріях радянської психології: в теорії ставлень особистості В.М. Мясищева, теорії переживання Ф.Є. Василюка, концепції самооцінки В.В. Століна та ін.

Аналізуючи будову захисної системи людини, І. Нікольська виділяє чотири основні рівні, що послідовно формуються в онтогенезі і одночасно функціонують у дорослого.

1. Соматовегетативний (фізіологічний). На цьому рівні захист здійснюється шляхом автоматичних змін в діяльності різних систем організму (сердечно-судинної, дихальної, травлення, ендокринної, нервової, вегетативної та ін.).

2. Поведінковий (психомоторний) рівень. Захист відбувається в результаті автоматичної зміни об'єму та характеру загальної моторної активності, зміни міміки, пантоміміки, загальної картини поведінки людини.

3. Рівень психологічного захисту (несвідомої психіки). Тут здійснюється автоматична інтрапсихічна адаптація шляхом включення психологічних захисних механізмів, тобто зміни звичайного плину психічних процесів. Захисна переробка тривожної інформації призводить до її ігнорування, викривлення або зниження інформаційної значимості цієї інформації.

4. Рівень опановуючої поведінки (свідомості). Захист реалізується за рахунок усвідомлення особистістю труднощів, що виникли, ви-

користання знання про те, як потрібно долати ситуації такого типу і вміння застосовувати механізми цих дій на практиці. Тільки на цьому рівні захисту в комплексі з іншими механізмами функціонує стратегія завдань, які стоять перед людиною [21].

Механізми психологічного захисту забезпечують зниження потенціалу емоційного напруження, яке може спричинити психічну травму. Виникає новий порядок емоційних переживань. На думку В. Зликова, зміст феномену психологічного захисту полягає в тому, що він є захистом особистості від усвідомлення неприємних висновків, тобто неприємні висновки витісняються у підсвідоме. Т. Яценко психологічний захист розуміє тільки як фільтр свідомості У цьому випадку витіснення зі сфери свідомого у сферу несвідомого дає змогу заповнити порожнечі, які виникли між змістами, що суперечать уявленню особистості про себе. Психологічний захист має складну структуру:

- спрямованість, пов'язана з виявленням особливостей "ідеального Я" суб'єкта;
- мета, пов'язана із виявленням специфіки механізму психологічного захисту;
- ідеали визначають, які умовні цінності є головними для функціонування захисту;
- засоби – сукупність технік захисту;
- результати – те, що отримано як наслідок використання певної техніки психологічного захисту для досягнення визначеної раніше мети.

Тим не менш, на сьогодні немає сутнісного визначення психологічного захисту і констатації її місця в полі психологічних понять. З одного боку, дана обставина пояснюється тим, що психологічний захист являє собою складне, багатовимірне і неоднозначне явище. З іншого – тим фактом, що не завжди в психології як науці спостерігається спадкоємність знань від однієї психологічної школи до іншої. В.М. Прошкіною зроблена спроба систематизації типологій захисних механізмів у медичній психології (в клініці неврозів Б.Д. Карвасарского; в дослідженнях стресу В.А. Ташликова; в клініці алкоголізму В.Е. Бехтеля) і в юридичній психології (А.Р. Ратінов і Г.Х. Єфремова). Незважаючи на актуальність, теоретичну і практичну значимість цих досліджень, вузька спеціалізація авторів залишає відкритим питання про системну і універсальну концепцію механізмів психологічного захисту.

В останні десятиліття термін "психологічний захист" часто вводить в контекст різних як наукових, так і науково-популярних праць з медичної, соціальної, вікової та педагогічної психології, нейропсихології, педагогіки, юридичної психології тощо. Феномен психологічно-

го захисту, безумовно, знайшов свій розвиток в концепціях не тільки психоаналітичного, а й інших підходах: когнітивному, феноменологічному, різних непсихоаналітичних варіантах психодинамічного напрямку.

Висновок. Аналіз літератури з даної проблеми дозволяє стверджувати, що нині існує невелика кількість вдалих спроб інтеграції теоретичного та емпіричного знання про захисні механізми в єдину концепцію. Однією з них є "Структурна теорія захистів Его", розроблена доктором психології, професором Робертом Плутчик із співавторами в 1979 році [10]. На нашу думку, інтерпретувати МПЗ особистості можливо тільки за умови врахування всього комплексу індивідуально-психологічних і особистісних особливостей, а також доступних ресурсів оточення. Різноманітність, взаємозамінність і взаємодоповненість стратегій самоконтролюючої поведінки дозволяють знайти в репертуарі особистості ті стратегії дій, які допомагають їй адаптуватись до складної ситуації найбільш гнучким і соціально прийнятним способом.

Список використаних джерел

1. Якубин, А.А. Концепции психологических механизмов саморазвития личности / А.А. Якубин // Актуальные проблемы современной науки. – 2009. – №4 . – С. 148-150.
2. Савенко Ю.С. Проблемы психологических компенсаторных механизмов и их типологии / Ю.С. Савенко // Проблемы клиники и патогенеза психических заболеваний. – М., 1974. – С. 95- 112.
3. Фрейд З. Я и Оно / З. Фрейд // Психология бессознательного : сб. произведений. – М. : Просвещение, 1990. – С. 425-439.
4. Freud, A. Defense Mechanisms / A. Freud // Encyclopedia Britanika, v. 7. – London. – P. 172-173.
5. Adler, A. Individual Psychology / A. Adler // Theories of Personality / Lindzey G., Hall C. – N.Y. : Wiley, 1957. – P. 114-156.
6. Фрейд А. Психология "Я" и защитные механизмы / А. Фрейд. – М. : Педагогика-Пресс, 1993. – С. 345.
7. Erikson, E.H. Identity and the life cycle / E. Erikson ed. – N.Y. ; London : Norton, 1980. – P. 465.
8. Фромм Э. Бегство от свободы / Э. Фромм. – М. : Прогресс, 1989. – С. 272.
9. Леонгард К. Акцентуированные личности / К. Леонгард. – К. : Вища шк., 1989. – С. 375.
10. Plutchik, R. A structural theory of ego defenses and emotions / Plutchik, R., Kellerman, H. & Conte, H.R. / In C.E.Izard (Ed.), Emotions in personality and psychopathology. – N.Y. Plenum, 1979. – P. 229-257.

11. Reich, W. Character analysis (3rd ed.) / W. Reich. – N.Y. : Farrar, Straus, 1963. – P. 326.
12. Bellak L. Ego functions in schizophrenics, neurotics, and normals / Bellak L., Hurvich M. & Gediman H.K. – N.Y. : Wiley, 1973. – P. 235.
13. Vaillant, G.E. Theoretical hierarchy of adaptive ego mechanisms / G.E. Vaillant // Archives of General Psychiatry. – 1971. – Vol. 24. – P. 107-118.
14. White, R.W. The abnormal personality: A textbook / R.W. White. – N.Y. : Ronald Press, 1948. – P. 217.
15. Колесов Д.В. Введение в общую психологию : учебное пособие / Д.В. Колесов. – М. : Изд-во Московского психолого-социологического института, 2002. – С. 357.
16. Шибутани Т. Социальная психология / Т. Шибутани. – Ростов н/Д : Феникс, 1999. – С. 539.
17. Якубiк А. Истерия / А. Якубiк / перев. с польск. – М. : Медицина, 1982. – С. 224.
18. Березин Ф. Б. Психическая и психофизиологическая адаптация человека / Ф.Б. Березин. – Л., 1988. – С. 270.
19. Бассин Ф.В. О силе "Я" и психологической защите // Вопросы философии. – 1969. – №2. – С. 118-125.
20. Соколова Е.Т. Самосознание и самооценка при аномалиях личности / Е.Т. Соколова. – М. : Изд-во МГУ, 1989. – С. 215.
21. Никольская И.М. Формирование защитной системы человека / И.М. Никольская // Материалы научно-практической конференции "Ананьевские чтения 2004". – СПб., 2004. – С. 58-115.

Spisok vikoristanix dzherel

1. Jakubin, A.A. Konceptcii psihologicheskix mehanizmov samorazvitija lichnosti / A.A. Jakubin // Aktual'nye problemy sovremennoj nauki. – 2009. – №4. – S. 148-150.
2. Savenko Ju.S. Problemy psihologicheskix kompensatornyh mehanizmov i ih tipologii / Ju.S. Savenko // Problemy kliniki i patogeneza psihicheskix zabojevanij. – M., 1974. – S. 95- 112.
3. Frejd Z. Ja i Ono / Z. Frejd // Psihologija besoznatel'nogo : sb. proizvedenij. – M. : Prosveshhenie, 1990. – S. 425-439.
4. Freud, A. Defense Mechanisms / A. Freud // Encyclopedia Britanika, v. 7. – London. – P. 172-173.
5. Adler, A. Individual Psychology / A. Adler // Theories of Personality / Lindzey G., Hall C. – N.Y. : Wiley, 1957. – P. 114-156.
6. Frejd A. Psihologija "Ja" i zashhitnye mehanizmy / A. Frejd. – M. : Pedagogika-Press, 1993. – S. 345.

7. Erikson, E.H. Identity and the life cycle / E. Erikson ed. – N.Y. ; London : Norton, 1980. – R. 465.
8. Fromm Je. Begstvo ot svobody / Je. Fromm. – M. : Progress, 1989. – S. 272.
9. Leongard K. Akcentuirovannye lichnosti / K. Leongard. – K. : Vishha shk., 1989. – S. 375.
10. Plutchik, R. A structural theory of ego defenses and emotions / Plutchik, R., Kellerman, H. & Conte, H.R. / In C.E. Izard (Ed.), Emotions in personality and psychopathology. – N.Y. Plenum, 1979. – P. 229-257.
11. Reich, W. Character analysis (3rd ed.) / W. Reich. – N.Y. : Farrar, Straus, 1963. – R. 326.
12. Bellak, L. Ego functions in schizophrenics, neurotics, and normals / Bellak L., Hurvich M. & Gediman H.K. – N.Y. : Wiley, 1973. – R. 235.
13. Vaillant, G.E. Theoretical hierarchy of adaptive ego mechanisms / G.E. Vaillant // Archives of General Psychiatry. – 1971. – Vol. 24. – R. 107-118.
14. White, R.W. The abnormal personality: A textbook / R.W. White. – N.Y. : Ronald Press, 1948. – R. 217.
15. Kolesov D.V. Vvedenie v obshhuju psihologiju : uchebnoe posobie / D.V. Kolesov. – M. : Izd-vo Moskovskogo psihologo-sociologicheskogo instituta, 2002. – S. 357.
16. Shibusani T. Social'naja psihologija / T. Shibusani. – Rostov n/D : Feniks, 1999. – S. 539.
17. Jakubik A. Isterija / A. Jakubik / perev. s pol'sk. – M. : Medicina, 1982. – S. 224.
18. Berezin F. B. Psihicheskaja i psihofiziologicheskaja adaptacija cheloveka / F.B. Berezin. – L., 1988. – S. 270.
19. Bassin F.V. O sile "Ja" i psihologicheskoy zashhite // Voprosy filosofii. – 1969. – №2. – S. 118-125.
20. Sokolova E.T. Samosoznanie i samoocenka pri anomalijah lichnosti / E.T. Sokolova. – M. : Izd-vo MGU, 1989. – S. 215.
21. Nikol'skaja I.M. Formirovanie zashhitnoj sistemy cheloveka / I.M. Nikol'skaja // Materialy nauchno-prakticheskoy konferencii "Anan'evskie chtenija 2004". – SPb., 2004. – S. 58-115.

Protsyk L.S., Pryhodko J.O. The study of psychological defense mechanisms – a historical perspective. Article deals with history of research of the problem of psychological defense mechanisms of the individual at different stages of psychological science. Considered the structure of the defense system of the individual, taking into account the adaptation to the society, which is a compulsory assimilation of social rules and laws, cultural norms, traditions and rituals, and age features. Conscious or unconscious use of them not only allows

the individuals to feel their belonging to a group, but also to build their behavior according to group expectations, avoiding unnecessary stress. It should also be remembered that human interaction with other people, social institutions, products of material and spiritual culture allows them to get not only the different types of assistance (psychological, social, legal, medical, informational, etc.), but also arm with specific "tools" in order to use the constructive PDM. It was found that behavior of the individuals who exposure to defense can become meaningless, they found bizarre explanation and inadequate forecast of the consequences of their actions. It was found that person can change or adjust her hierarchy of values by using a number of techniques, organize behavior according to the modified scale, try to create a different view of herself, her new image. Thus, in most of the literature the "psychological defense" is described as a number of specific techniques used by the individual in order to reduce unpleasant experiences. Proved that psychological defense mechanisms should help the individual to keep the composure.

Key words: *psychological defense mechanisms (PDM), personality development, constructive and destructive PDM.*

Отримано: 9.04.2014 р.

УДК 159.923

Сидоренко Ж.В.

ВПЛИВ ГЕНДЕРНОГО ЧИННИКА НА ПРОЦЕС ПОСТАНОВКИ МОЛОДЬОУ ЖИТТЄВИХ ЗАВДАНЬ З ДОСЯГНЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я

Сидоренко Ж.В. Вплив гендерного чинника на процес постановки молоддю життєвих завдань з досягнення психологічного здоров'я. У статті висвітлюється гендерна специфіка досягнення молоддю психологічного здоров'я. Порівнюються чоловічі та жіночі форми самопрогнозування стосовно самоздійснення на основі вивчення життєвих прагнень юнаків і дівчат. Встановлено відмінності, що виявляються в структурі прагнень молоді до психологічного здоров'я, в стилях постановки життєвих завдань з досягнення психологічного здоров'я, в змістовності життєвих завдань, в особливостях автонаративу.

Ключові слова: *психологічне здоров'я, життєві завдання, гендерна специфіка, стилі постановки життєвих завдань з досягнення психологічного здоров'я.*

Сидоренко Ж.В. Влияние гендерного фактора на процесс постановки молодежью жизненных задач по достижению психологического здоровья. В статье рассматривается гендерная специфика достижения молодежью психологического здоровья. На основании изучения жизненных стремлений юношей и девушек проводится сравнение мужских и женских форм самопрогнозирования. Раскрыты гендерные различия, которые проявляются в структуре мотивации к психологическому здоровью, в стилях постановки жизненных заданий по достижению пси-